

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

УДК 378.147: 37.01342

Надія Ашиток, доктор філософських наук, професор
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті автор пропонує своє розуміння сутності компетентності і в світлі сучасної модернізації освіти обґрунтовує актуальність її формування у студентів. Розглядаються погляди щодо трактування категорії “компетентнісний підхід” та його провідних понять. Аналізуються теоретичні й методичні аспекти реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки працівників соціальної сфери у вищій школі.

Ключові слова: освіта, компетентнісний підхід, компетентність, професійна підготовка.

Літ. 10.

Надежда Ашиток, доктор философских наук, профессор
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ РАБОТНИКОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье автор предлагает свое понимание сущности компетентности и в свете современной модернизации образования обосновывает актуальность ее формирования у студентов. Рассматриваются взгляды относительно трактовки категории “компетентностный подход” и его ведущих понятий. Анализируются теоретические и методические аспекты реализации компетентностного подхода в процессе подготовки работников социальной сферы в высшей школе.

Ключевые слова: образование, компетентностный подход, компетентность, профессиональная подготовка.

Nadiya Ashytok, Dr. Sc. (Philosophy), Professor
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

A COMPETENCE APPROACH TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS AT HIGH SCHOOL

The author of the article highlights the understanding of the professional competence; clarifies its development in the current educational modernization. The analysis of the theoretical and methodic aspects of realization of the competence approach in the process of preparing the social educators in high school is made.

Keywords: education, competence approach, competence, competency approach, professional training.

Постановка проблеми. Компетентнісний підхід у контексті змін, що відбуваються сьогодні в житті суспільства і стосуються всіх сфер його діяльності, зокрема й освітньої сфери, набуває особливого значення. Як відзначав американський філософ Елвін Тоффлер, це пов'язано з тим, що світ, який утворюється в результаті зіткнення нових цінностей і технологій, нових геополітичних відносин, нових стилів життя й засобів зв'язку вимагає інших ідей і аналогій, класифікацій і концепцій [10, 141]. Саме тому сьогодні вимагає у межах освітніх систем світу не лише принципово відмінних технологій на різних стадіях навчального процесу, а й модернізації методології навчання та зміни освітньої парадигми. Про компетентнісний підхід як методологічну основу сучасної освіти йдеться у численних сучасних

наукових і науково-методичних джерелах та нормативних документах.

Аналіз останніх досліджень. Як методологічну основу удосконалення вищої освіти компетентнісний підхід вивчали зарубіжні дослідники: А. Бермус, Дж. Боуден, М. Лейгер, С. Маслач, М. Дж. Равен, Е. Тоффлер, Р. Уайт, Р. Хайгерті. Зміст і структуру професійно-педагогічної компетентності розглядали науковці Н. Бібік, Л. Ващенко, Н. Ничкало, І. Зяюн, Л. Паращенко та ін. Питання про модернізацію професійної підготовки соціальних педагогів висвітлено в працях: С. Архипової, В. Бедь, Г. Біляченко, І. Богданової, К. Ігнатенко, Н. Гордієнко, Г. Олійник, І. Петрюк, М. Шеремети та ін. Вагомий внесок у науково-філософське осмислення освітньої діяльності, визначення її категорій здійснили вітчизняні дослідники В. Андрущенко, В. Киричук, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Хоча відомо чимало праць, присвячених вивченню компетентісного підходу до організації підготовки працівників соціальної сфери, багато проблем залишаються неопрацьованими. Зокрема, не з'ясованими є проблеми втілення цього підходу в освітню практику. Дослідження деяких із цих проблем є **метою** статті.

Думки науковців на компетентісний підхід можна поділити на три групи [9]. Дослідники першої групи вважають, що використання термінів “компетенція” та “компетентність” пов'язано з модою на західноєвропейське і без них можна обійтися. Результати освіти можна охарактеризувати й іншими, не менш важливими поняттями, такими, як: “освіченість”, “майстерність”, “рівень підготовленості випускника” тощо. Прихильники зазначеної точки зору ставлять питання: “Чим компетентісний підхід відрізняється від традиційного? Що потрібно змінювати на практиці при його застосуванні?” Вчені іншої групи вважають, що компетентісний підхід не є абсолютно новим для вітчизняної школи. На думку дослідників цього напрямку, компетентісна орієнтація освіти на спеціальні та комплексні способи навчальної діяльності вже була описана в роботах В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна, Н. Тализіної, Н. Печенюк, Л. Хіхловського, М. Щедровицького та ін. Компетентісний підхід має багато спільного з іншими підходами, що були і є предметом дослідження, а саме, з культурологічним, діяльнісним та ін. Наприклад, згідно з культурологічним підходом ідея засвоєння новим поколінням сукупності видів досвіду забезпечує спадкоємність у соціокультурному прогресі. Автори побудованої на цьому підході концепції В.В. Краєвський та І.Я. Лернер виділяють чотири компоненти культурного досвіду: знання про сфери дійсності, досвід виконання відомих способів діяльності, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів і засобів діяльності людини. Зміст освіти, таким чином, не зводиться лише до знань, оскільки включає блок, що ґрунтується на взаємодії виховання і навчання з опорою на досвід.

Компетенція як поняття, звісно, прийшла в Україну з англійської освітньої традиції. Проте так сталося, що “нове” в західноєвропейській освіті – це відоме у вітчизняному освітньому просторі. Ймовірно, в свій час формування моделей підготовки фахівця в дослідженнях вітчизняних учених, виконаних на основі інших підходів (близьких за змістом до компетентісного), були випереджаючими час і тому не знайшли широкого впровадження. На жаль, у наш час розроблені

цими дослідниками концепції подаються у спрощеному вигляді, внаслідок чого ідеї в працях згаданих науковців втрачають сутнісне значення. Не виключено й те, що підходи, згідно з якими освітній результат повинен містити досвід, особистісні якості і цінності, в традиційній освіті не вважалися особливими тому, що вона будувалася на методологічній базі, для якої надавати пріоритет окремим підходам було не прийнято. Як вважає О.Г. Бермус, методологічна близькість компетентісного підходу до інших, зокрема до ідеї особистісно орієнтованої освіти, обумовлює його смислову розмитість у вітчизняній педагогічній науці [2].

Ще одна група вчених переконана, що компетентісний підхід – це шлях оновлення освіти. Ці науковці вважають, що зазначений підхід знаменує новий напрям розвитку освіти. Усі інші терміни за точністю опису властивостей сучасних випускників не здатні замінити терміни “компетенція” і “компетентність”. Загалом компетентісний підхід не відкидається ні однією із даних груп дослідників, деякі з яких лише відзначають використання його ідей у минулому або ставлять під сумнів суто зарубіжне походження цього підходу.

У будь-якому випадку більшістю дослідників визнається необхідність впровадження компетентісного підходу в систему освіти України унаслідок кількох причин. А саме: по-перше, цей процес зумовлений як європейською, так і світовою тенденціями інтеграції світової економіки, зростаючими потребами гармонізації “архітектури європейської системи вищої освіти”. Глобалізаційні процеси в усіх сферах життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загальноцивілізаційних тенденцій сучасного світу вимагають від вищої школи надати молодій людині елементарних можливостей інтегруватися в різні соціуми [8, 6 – 7], самовизначитися в житті, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці. По-друге, в останні десятиліття спостерігається переорієнтація освітньої парадигми, переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, для якого пріоритетним вважається не просте накопичення студентами знань та предметних умінь і навичок (мета так званої “знанняєвої педагогіки”), а й формування уміння вчитися, навичок пошуку інформації, здатності до самоосвіти упродовж всього життя. По-третє, необхідність упровадження компетентісного підходу зумовлюється розпорядженнями і директивами [5]. У попередні роки освітні підходи, які набували

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

теоретичного обґрунтування та практичного впровадження в навчальний процес (наприклад, проблемний, контекстний, системний, міждисциплінарний та ін.) розглядалися й приймалися науковою і навчально-методичною спільнотою, проте директивно не втілювалися в освітню практику. В даному випадку і Рада Європи, і вітчизняні органи управління освітою приписують упровадження компетентісного підходу.

Компетентісний підхід набуває важливого значення у розвитку педагогіки як науки і педагогіки як освітньої діяльності, а тому основні категорії (а це “компетенція” і “компетентність”), що використовуються для його репрезентації, мають бути чітко визначеними. Вивчення літератури з цієї проблеми свідчить про відсутність єдності у поглядах науковців на поняття “компетенція” і “компетентність”. Загалом можна відзначити два варіанти трактування співвідношення цих понять: вони або ототожнюються, або диференціюються. Недиференційований підхід до понять “компетенція” і “компетентність” знаходимо в “Глосарії термінів Європейського фонду освіти” [3], а також у роботах більшості закордонних і російських учених (В.І. Байденко, Б. Оскарсон та ін.). Більшість науковців підтримують диференційований підхід до тлумачення понять “компетенція” і “компетентність”. Зокрема, І.О. Зимня, спираючись у своїх поглядах на міркування Н. Хомського і Р. Уайта, розмежовує поняття “компетенція” і “компетентність” як потенційне – актуальне, когнітивне – особистісне та вважає, що компетентність “завжди є актуальним виявом компетенції” [4, 17]. Диференційовані трактування різними авторами понять “компетенція” і “компетентність” переконливі, проте є сенс прийняти до використання визначення, що міститься у роботі “Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти”, оскільки ця розробка має статус настановчої. У цій роботі зазначено, що поняття “компетенція” включає не лише когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову сторони (результати освіти, знання, уміння, систему ціннісних орієнтацій). Відповідність якості підготовки випускника вимогам галузевого стандарту вищої освіти у наш час починає визначатись його компетенціями – соціально-особистісними, інструментальними, загальнонауковими та професійними, а сама “компетентність” розуміється як інтегрована характеристика

якостей особистості, результат підготовки випускника ВНЗ для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистісних предметних сферах [7].

У межах методології педагогіки як науки компетентісний підхід до підготовки фахівців у ВНЗ певною мірою вивчений. А от методологія педагогічної практики щодо реалізації цього підходу до професійної підготовки студентів (у тому числі майбутніх працівників соціальної сфери) ще знаходиться на етапі становлення. Достатньою мірою не вивчені умови, шляхи та способи розв’язання педагогічних завдань з позицій цього підходу.

Розглянемо докладніше компетентісний підхід з позиції його реалізації в педагогічну практику. Зокрема, у “Комплексі нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти” зазначено, що цей комплекс має за мету забезпечити розробку складових системи галузевих стандартів вищої освіти на єдиній методологічній основі”, а “перехід до нового покоління галузевих стандартів вищої освіти на основі компетентісного підходу є необхідним етапом на шляху реформування системи освіти в Україні” [7]. Декларування компетентісного підходу як єдиного уявляється проблематичним. Відзначаючи можливість використання компетентісного підходу в якості методологічної основи вищої професійної освіти, необхідно враховувати інтегрований принцип. Компетентісний підхід в освіті доцільно використовувати у поєднанні з іншими підходами, близькими за змістом та здатними його доповнювати у методологічному плані. Зокрема, І.А. Зимня доводить необхідність поліпідходності у вивченні проблем освіти у контексті концепції чотирирівневого методологічного аналізу (Е.Г. Юдін). Як відомо, в рамках цієї концепції були виділені наступні чотири рівні означеного аналізу: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий і технологічний. На думку І.А. Зимньої, на філософському рівні знаходяться системний, генетичний, еволюційний підходи. На загальнонауковому рівні можуть перебувати міждисциплінарний, комплексний, синергетичний, функціональний підходи. До рівня конкретної науки або групи наук, наприклад, психолого-педагогічних наук, можуть бути віднесені культурно-історичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний підходи. На цьому рівні також можуть бути виділені ті підходи, які відносяться до освіти. Наприклад, аксіологічний, контекстний, герменевтичний, особистісно-діяльнісний. Сюди ж можна віднести і

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

компетентнісний підхід який здатний визначати результативно-цільову спрямованість освіти. У будь-якій ієрархічній структурі нижчий рівень підпорядкований вищим. Отже, компетентнісний підхід є системним та міждисциплінарним. Він характеризується особистісним і діяльнісним аспектами, тобто він має прагматичну та гуманістичну спрямованість. Іншими словами, компетентнісний підхід посилює практичну орієнтованість освіти, її предметно-професійний аспект, а в методологічному плані може бути інтегрований у систему згаданих вище методологічних підходів, доповнюючи їх [5, 20 – 26]. Важливо й те, що методологічні підходи не ізольовані один від одного і можуть мати взаємообумовлений характер, а це викликає появу синтезованих підходів. До таких відносяться структурно-функціональний, системно-структурний, системно-функціональний тощо.

Розглянемо один із таких синтезованих підходів – системно-компетентнісний, який можна застосувати при вивченні його впровадження у межах навчального процесу. Даний підхід повинен поширюватися на всі складові процесу. Дійсно, складання освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу сприятиме удосконаленню організації підготовки фахівців лише у тому випадку, коли будуть розроблені мета, зміст, технології інноваційної діяльності та критерії оцінювання з позицій зазначеного підходу. А от тут виникають деякі труднощі. Оскільки при компетентнісному підході до підготовки досвідченого фахівця робиться акцент на її діяльнісному змісті, логічним є питання: “Які методи використовувати при навчанні діяльності?” Основним змістом навчання стають дії та операції, необхідні для вирішення певної проблеми. При такому підході навчальна діяльність набуває дослідницько-пошукового і практично-перетворювального характеру. Незаперечним є те, що навчальна діяльність, згідно з навчальними планами, що входять до складу стандартів, й надалі буде відбуватися з використанням тих самих форм роботи, що й раніше. Звісно, є можливість модернізувати за змістом традиційні форми роботи, проте вони (крім практики) більш прийнятні для формування знань, умінь та навичок і безпосередньо не орієнтовані на набуття професійного досвіду, а тому можна зробити висновок, що у контексті компетентнісного підходу практика повинна набути особливого значення, а всі інші форми роботи повинні їй підпорядковуватися.

При впровадженні компетентнісного підходу у педагогічну практику вимагає вирішення

проблема оцінювання компетентності. Щодо цієї проблеми слухним є запитання: “Якщо компетентність – це здатність мобілізувати знання і навички, то яким чином можна виміряти ці здатності? Або як виміряти цінності і ставлення до професійної діяльності?”. Компетентність як інтегративна якість фахівця, що може проявитися в професійній діяльності, практично не перевіряється у формі іспитів. Ефективнішою можна вважати атестацію випускника у формі захисту дипломного проекту у навчальних закладах різних рівнів [6, 16 – 20]. Слід визнати, що компетентнісна фахова модель не є моделлю випускника, оскільки вона передбачає досвід професійної діяльності, який студент не може набути повною мірою у навчальному закладі. Можливим варіантом вирішення зазначеної проблеми є вручення дипломів випускникам ВНЗ після річного стажування за місцем професійної діяльності та представлення відгуку роботодавців про рівень досягнень фахівця. Цей варіант є складним у сучасних соціально-економічних умовах, адже не всім випускникам пощастить влаштуватися працювати за спеціальністю. Крім цього, виникає питання про вимірювання компетенцій. Існуюча теорія оцінки передбачає необхідність в умовах реформування освіти вдосконалення процедури педагогічних вимірювань [1]. Ступінь набуття компетентності не повинна проводитися на основі суб’єктивних суджень, для яких властивий різний ступінь інференції (рівень сприйняття явища). Оцінки з низькою інференцією (незначною кількістю помилок) проводяться за інструкцією і мають високий ступінь об’єктивності. У який спосіб забезпечити таке оцінювання компетентності? Тим більше, що йдеться про об’єктивність оцінювання не лише викладача, а й роботодавця. Це питання вимагає докладного вивчення.

Висновки. Дослідження компетентнісного підходу як методологічної основи модернізації вітчизняної освіти (в тому числі вищої професійної), поза всяким сумнівом, є своєчасним. Звісно, на сьогоднішній день вивчення інноваційних форм навчання та оцінювання результатів освітньої діяльності та сприятиме успішному втіленню цього підходу в освітню практику при підготовці працівників соціальної сфери.

1. Авво Б.В. *Методология компетентностного подхода в высшем образовании* / Б.В. Авво. – Режим доступу: <http://www.emissia.org/offline/2005/978.htm>

2. Бермус А.Г. *Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании* / А.Г. Бермус // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2005. – 10 сентября.

РОЛЬ ТЕОРІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ТА ЗАСВОЄННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

3. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования. ЕФО, 1997. – 160 с.

4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя. – М.: Исследов. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

5. Зимняя И.А. Компетентностный подход: каково его место в системе подходов к проблемам образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 20 – 26.

6. Иванова Т.И. Компетентностный подход к разработке стандартов для 11-летней школы: проблемы, выводы / Т.И. Иванова // Стандарты и мониторинг. – 2004. – № 1. – С. 16 – 20.

7. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / За заг. ред. В.Д. Шинкарука. Укладачі: Я.Я. Болюбаши, К.М. Левківський, В.Л. Гуло, Л.О. Котоловець, Н.І. Тимошенко. – Режим доступу: geology.lnu.edu.ua/DECANAT/OKX_OPP.doc

8. Кремень В.Г. Нові вимоги до якісної освіти // Освіта України. – 2006. – № 45 – 46. – С. 6 – 7.

9. Логвінова Я. Обґрунтування сутності компетентнісного підходу в освіті у працях українських і зарубіжних учених / Я. Логвінова. – Режим доступу: <http://pps.udpu.org.ua/article/viewFile/18633/16377>

10. Тоффлер Е. Третя хвиля. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2000 – 475 с.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2016

УДК 159.9

Наталья Сорока, кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

РОЛЬ ТЕОРІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ТА ЗАСВОЄННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті пропонується огляд розвитку теорії емпіричного навчання в сучасній психології. Аналізуються та наводяться переваги застосування її основних положень в практиці навчання та процесі вивчення іноземних мов.

Ключові слова: автономне навчання, адаптація до соціальних змін, емпіричне навчання, навчання в колективі, розвиток особистості того, хто навчається.

Рис. 1. Літ. 7.

Наталья Сорока, кандидат психологических наук, доцент кафедры иностранных языков № 2
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков

РОЛЬ ТЕОРИИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ И УСВОЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

В статье предлагается обзор развития теории эмпирического обучения в современной психологии. Анализируются и обозначаются преимущества использования основных ее положений в практике обучения и в процессе изучения языка.

Ключевые слова: автономное обучение, адаптация к социальным изменениям, эмпирическое обучение, обучение в коллективе, развитие личности обучаемого.

Natalia Soroka, Ph. D. (Psychology), Associate Professor at the Department of Foreign Languages № 2
National Law University by Yaroslav Mudry, Kharkiv

THE ROLE OF THE EXPERIENTIAL LANGUAGE LEARNING IN THE PROCESS OF TEACHING AND LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES

The article provides a theoretical review of the experiential language learning in modern psychology. This is followed by a detailed justification for the adoption of an experiential approach to language learning and personal growth.

Keywords: autonomous learning, adapting to social change, cooperative learning, experiential learning, personal growth.

Актуальність теми та постановка проблеми. Центральним поняттям теорії експериментального навчання виступає експериментальне, або емпіричне

навчання, яке наголошує на необхідності надання допомоги студентам в процесі ставлення та розвитку усвідомлення цього процесу через досягнення трьох головних аспектів: 1) самосвідомість